

ОСОБЛИВОСТІ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Борисенко М.І.

Чернігівський національний технологічний університет

В статті досліджено особливості бідності в Україні. Визначено підходи стосовно питань бідності. Проаналізовано критерії та види бідності. Визначено основні причини бідності. Визначені основні напрямки вирішення проблем бідності.

Ключові слова: види бідності, критерії бідності, причини та ознаки бідності, домогосподарство, дохід.

Постановка проблеми. На початку нового Тисячоліття основною стратегічною метою для всіх країн світу стала проблема сталого людського розвитку. У Декларації Тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, що була затверджена у 2000 році, визначені 8 головних Цілей Розвитку Тисячоліття. Для України визначеними Цілями Розвитку є наступні: Подолання бідності (Ціль 1); Забезпечення якісної освіти впродовж життя (Ціль 2); Забезпечення гендерної рівності (Ціль 3); Зменшення дитячої смертності (Ціль 4); Поліпшення здоров'я матерів. (Ціль 5); Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їхніх масштабів забезпечення. (Ціль 6). Сталий розвиток доквілля. (Ціль 7) [11].

Як бачимо, проблема подолання бідності є однією з найважливіших глобальних проблем людства. Більшість країн світу намагаються вирішити цю проблему. В Україні проблема бідності з'явилася відносно недавно, після отримання незалежності. В Радянському Союзі проблеми бідності не існувало, тому що про яку проблему бідності можна говорити в країні, де всі громадяни мають однаковий рівень доходів. Бідність в Україні має свої особливості, які і будуть досліджені в даній статті.

Аналіз останніх досліджень. Бідність – соціальне положення, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб провадити «нормальне» (відповідно до норм прийнятих суспільством) життя, наприклад, неможливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням [12]. Проблема бідності викликає увагу у багатьох вчених. Явище бідності та проблеми, пов'язані з бідністю досліджували та досліджують як зарубіжні так і вітчизняні вчені. Вперше систематичне дослідження проблем бідності провів на початку ХХ століття Бенджамін Сібом Роунтрі, йому ж належить перший формальний опис бідності, для чого він ввів концепцію мінімального споживчого кошика [8]. Основні положення, що визначають загальні теоретико-методологічні основи щодо подолання бідності, базуються на концепціях провідних представників економічної думки XVIII-XX ст.: Ч. Бута, О. Льюїса, Т. Мальтуса, К. Маркса, Ж. Прудона, Е. Реклю, Д. Рікардо, С. Роунтрі, А. Сміта, Г. Спенсера. Проблема бідності перебуває у центрі уваги провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: Ю. Архангельського, Д.П. Богині, О.М. Бородіної, К. Верфа, І.Ф. Гнибіденко, С. Калініної, В. Куценко, Е. Лібанової, Р. Нуреева, І.М. Прибиткової, Т. Репіної, А. Сена, Л. Черенько, В.С. Шишкіна.

На початку XVIII ст. сформувалося переважно два підходи у вивченні бідності: соціал-дарвіністський та егалітарний [6]. Прихильниками першого підходу вважалися такі економісти, як А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Г. Спенсер, Ж. Прудон, Ф. Гіддінгс. В основу цієї концепції покладена теорія Ч.Дарвіна про виникнення видів і виживання

найсильніших шляхом природного відбору. Основні постулати цієї теорії полягали у тому, що особиста відповідальність за матеріальний добробут домогосподарства покладена на індивідуума. Другий підхід щодо дослідження бідності, отримав назву егалітарний, або соціал-врівноважений, прихильниками якого були К. Маркс, Ф. Енгельс, Е. Реклю. Вони трактували бідність однозначно як соціальне лихо і заохочували до її викорінення шляхом більш врівноваженого розподілу доходів між суспільством. К. Маркс і Ф. Енгельс розглядали бідність як прогресуючу тенденцію злиденності робочого класу, а рівень бідності як відношення до рівня життя багатих капіталістів [7]. На думку Е. Реклю бідні розподіляються на власне бідних, як забезпечені засобами для існування; та на злидених, які не забезпечені фізіологічним мінімумом [5].

Виклад основного матеріалу. Бідність це ганебне явище, з яким необхідно боротися і з яким борються всі країни світу. Бідність не лише поділяє суспільство, а й є стимулом для того, щоб людина прагнула і досягала кращої долі. Проте в сучасних умовах бідність часто стає на перешкоді стабільності суспільства і його подальшого розвитку. Навіть в економічно розвинених країнах бідність стає загрозою, коли вона перетворюється на застійну, тобто спостерігається довготривалий стан бідності індивідів, сімей, де бідним є не одне покоління. Люди, які тривалий час перебувають у стані бідності, соціально деградують, перетворюються на злочинців, які становлять загрозу для інших громадян. Головними причинами виникнення та поширення бідності є зменшення рівня зайнятості населення, зростання рівня безробіття, низький рівень оплати праці та пенсійного забезпечення, заборгованість із заробітної плати і соціальних виплат, відсутність розвинутої системи страхування та адресної соціальної допомоги. Відповідно до Стратегії подолання бідності затвердженої Указом Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001, бідність – це неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу [1].

В Україні рівень бідності відстежує, зокрема, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Офіційний моніторинг бідності в Україні ведеться за відносним підходом (розраховується рівень відносної та крайньої бідності) та за абсолютним підходом (розраховується рівень бідності за критерієм прожиткового мінімуму з використанням витрат і також із використанням доходів). А для міжнародних порівнянь використовується такий критерій визначення бідності, як 5 доларів США на одну особу на добу, перерахованих у гривні, за паритетом купівельної спроможності, що надає Світовий банк. Бідність неможливо уникнути чи подолати. Головне, що можна зробити, щоб бідність не стала проблемою, це посилити контроль над нею та забезпечити регулювання з боку державних органів влади.

Особливістю природи бідності в Україні є той факт, що бідність, будучи наслідком розвалу єдиного економічного господарства, надалі поширюється і стає загрозливою.

Ліквідація робочих місць внаслідок тривалого спаду промислового і сільськогосподарського виробництва привела до різкого збіднення не тільки маси безробітних або напівбезробітних, але і тих, хто продовжує займати робочі місця, отримуючи при цьому мінімальну заробітну плату. Створення нових робочих місць, забезпечення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працездатного населення може значно зменшити рівень бідності в країні. Проте деяка частина безробітних насправді не є бідною, тому що вона вже встигла пристосуватися до сучасних економічних умов і знайшла собі джерела заробітку поза зареєстрованим сектором економіки.

Згасання трудової та життєвої мотивації, зниження кваліфікації працівників. Це не тільки різко знижує можливість для професійного зростання та збільшення доходів, але й створює те середовище, в якій бідність сприймається як нормальний стан. При цьому різко скоротився доступ сільських дітей до отримання середньої спеціальної та вищої освіти – і сільська молодь викреслює цей шлях зі своїх життєвих планів.

Бідні верстви населення змушені «проїдати» близько 70% своїх доходів. У середньому українські громадяни витрачають на продукти харчування більше половини заробітку. За даними Центру SOCIS у 2009 році 13% населення витрачали на продукти харчування майже весь свій бюджет (від 75% до 100%). А за європейськими нормами забезпеченими можна вважати громадян, які витрачають на їжу менше 20% свого місячного бюджету.

Також бідність пов'язана з існуванням такої категорії людей, які не можуть заробляти через вік або стан здоров'я. У свою чергу, наслідками бідності в Україні є низький рівень народжуваності, погіршення здоров'я, неможливість отримання якісної освіти, масовий еміграційний відплив економічно активного населення за кордон. Крім цього, в Україні починає формуватися хронічна бідність і як наслідок – бідність наступних поколінь через неможливість отримати належну професійно-освітню підготовку, що призведе у майбутньому до їх низької конкурентоспроможності на ринку праці.

Бідність в Україні характеризується і низкою національних ознак зокрема, специфічні особливості бідності в Україні мають прояв у наступному:

- низький рівень життя населення в цілому;
- надмірне соціальне та майнове розшарування;
- розповсюдженість бідності серед працюючого населення;
- висока питома вага людей, що вважають себе бідними;
- високий рівень бідності серед осіб з вищою освітою.

За останні роки в Україні були розроблені та впроваджені певні заходи щодо подолання та попередження бідності населення. Про це свідчить прийняття цілого ряду нормативно-правових документів, направлених на вирішення проблем бідності. Це зокрема Указ Президента України «Про невідкладні заходи з подолання бідності» за № 274/2010 від 26.02.2010 р. На виконання Плану організації реалізації цього Указу була прийнята Державна цільова Програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 1057. Метою Програми є створення системи дій, спрямованих на зниження рівня бідності, подолання хронічної бідності, бідності серед працюючих та сімей з дітьми, особливо багатодітних сімей [2]. Одним із основних напрямів Програми є відновлення та стимулювання економічного зростання. Основними завданнями у цьому напрямі будуть: запровадження нових механізмів відновлення виробництва; стимулювання економічного зростання та соціального прогресу; створення умов для забезпечення стабільного розвитку галузей промисловості. Ці аспекти мають особливе значення для вирішення проблем бідності, адже ефективно впливати на бідність можна тільки на основі економічного зростання.

Подолання бідності заважають такі компоненти нашої економіки, як: звужений ринок збуту продукції та послуг, монополізм, корупція тощо. Політика подолання бідності повинна бути спрямована на створення відповідної законодавчої, нормативно-правової бази та сприятливих економічних умов для подолання бідності. Не дивлячись на те, що кожного року уряд значно збільшує соціальну допомогу соціально вразливим верствам населення, система діючих в Україні пільг не зменшує рівень розшарування населення, а збільшує його. Система державної соціальної допомоги повинна бути реформована і адаптована до виконання своїх функцій і обов'язків.

Список літератури:

1. Про Стратегію подолання бідності. Указ Президента України від 15.08.2001 № 637/2001.
2. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 634.
3. Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 1057.
4. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми Донецьк, 2001.
5. Гобсон Дж. Проблемы бедности и безработицы / Дж. Гобсон // Проблемы бедности и безработицы. – СПб.: Образовательная библиотека, 1900. – 366 с.
6. Городецька М.О. Еволюція поняття багатства та її вплив на розвиток економічної теорії / М.О. Городецька // «Науковий вісник Академії Муніципального Управління», № 7, 2009. – С. 36-48.
7. Ільчина Н.В. Економічний аналіз бідності в Україні: теоретичні аспекти / Н.В. Ільчина, Л.І. Краснікова // Наукові записки. Економічні науки. – К.: КМ Академія. – 2004. – Т. 30. – С. 91-97.
8. Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної політики та соціальної роботи в Україні: навчальний посібник / Н.І. Кривоконь. – Чернівці: 2010. – 104 с.
9. Мандибур В. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання К., 1998.
10. Петюх В.М. Ринок праці: Навч. посіб. – К., 1999.
11. Садовенко А., Масловська Л., Серета В., Тимочко Т. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: Садовенко А., Масловська Л., Серета В., Тимочко Т. – 2 видання – К.: 2011. – 392 с.
12. Скуратівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.

Борисенко Н.И.

Черниговский национальный технологический университет

ОСОБЕННОСТИ БЕДНОСТИ В УКРАИНЕ**Аннотация**

В статье исследованы особенности бедности в Украине. Определены подходы относительно вопросов бедности. Проанализировано критерии и виды бедности. Определены основные причины бедности. Определены основные направления решения проблем бедности.

Ключевые слова: виды бедности, критерии бедности, причины и признаки бедности, домовладение, доход.

Borysenko M.I.

Chernihiv National Technological University

FEATURES OF POVERTY IN UKRAINE**Summary**

In the article the special features of poverty in the Ukraine are investigated. Approaches relative to questions of poverty are determined. Criteria and forms of poverty are analyzed. The basic reasons for poverty are determined. The basic directions of the solution of the problems of poverty are determined.

Keywords: forms of the poverty, criteria of the poverty, reason and the signs of poverty, house ownership, income.

УДК 378.134:316.61

**ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ****Шапошникова І.В.**

Херсонський державний університет

У статті розглядаються питання професійної соціалізації студентської молоді та проблеми тлумачення цього поняття у соціальних науках. Зазначено, що категорія «професіоналізація» досить часто використовується в науковій літературі щодо аналізу проблем професій і професійної діяльності, де розглядається в якості певного стану особистості. Автор звернула увагу на завдання вищої школи щодо формування середовища для професійної соціалізації студентської молоді.

Ключові слова: професійна соціалізація, вища школа, професіоналізація, студентська молодь.

Важливе місце в сучасних соціальних дослідженнях посідає проблема професійного самовизначення студентської молоді, адже це є підґрунтям подальшого успішного (або неуспішного) кар'єрного становлення особистості. Особливої актуальності вона набуває для старшокласників, оскільки із закінченням вищу завершується певний етап професійної соціалізації молоді людини. У зв'язку з цим центральним і досить складним завданням вищої школи є сформулювати середовище, котре зможе сформулювати у студента соціально важливі професійні якості. Сучасні наукові джерела відносять розгляд категорії «професійна соціалізація» («професіоналізація») переважно до уваги психологів [4]. Так, психолого-педагогічним та організаційним основам підготовки молоді до вибору майбутньої професії присвячено праці П. Атутова, С. Батишева, О.Вітковської, Ю. Гільбуха, Є. Клімова, Г. Костюка, В. Мадзігона, В.Рибалки, В. Синявського, Б. Федоришина, С. Чистякової, М. Янцура та інших. Проблема формування готовності до професійного самовизначення у майбутній трудовій діяльності відображена у дослідженнях К. Абульханової-Славської, Ю. Алферова, Є. Борисової, Л. Буєвої, Є. Головахи, Ф. Іващенко, С. Кисе-

льова, Б. Ломова, В. М'ясищева, М. Пряжнікова, М. Піддячного, В. Полякова, М. Скаткіна, Т. Чиркової та ін.

Професійне самовизначення – це процес формування особистістю свого ставлення до професійної діяльності й спосіб його реалізації через узгодження особистісних і соціально-професійних потреб.

При цьому зазначений підхід принципово звужує проблемне поле та не дозволяє встановити причинно-наслідкові взаємозв'язки у процесі професіоналізації між індивідом та референтною групою. Психологічний підхід зумовлює об'єкт-суб'єктний підхід до розгляду проблеми професіоналізації у той час як на наш погляд більш коректно говорити про суб'єкт-суб'єктну логіку процесу професіоналізації. Щоправда соціологічні джерела також містять підходи до вивчення даного явища, однак здебільшого професіоналізація розглядається з оціночних позицій. На наше переконання, сучасний темп соціально-економічних процесів зумовлює увагу до інструментальної складової процесу професіоналізації, а саме явище професіоналізації має виступати в якості об'єкта соціального конструювання.

Категорія «професіоналізація» досить часто використовується в науководослідній літературі щодо